

CONSCRIEREA CAMERALĂ DIN 1692 A COMITATULUI BIHOR

de
BÁRSONY ISTVÁN

În secolul al XVIII-lea comitatul Bihor a fost unul din cele mai întinse și populate comitate. Istoria sa a preocupat autorii multor lucrări mai vechi; din punctul nostru de vedere subliniem acum pe acelea ale lui Jakó Zsigmond¹ și Mezösi Károly² Jakó Zsigmond a relevat realitățile bihorene dinainte de pustiirile turcești, iar Mezösi Károly pe acelea de după ocuparea turcească a comitatului. Cea din urmă lucrare a prelucrat conscrierea camerală din 1692, anul recuceririi cetății Oradea. Mai mulți istorici au încercat analiza câte unei etape din cursul secolului al XVIII-lea³, dar sinteza raporturilor agrare pentru întregul secol al XVIII-lea s-a lăsat așteptată destul de mult. Între timp au apărut monografiile mai multor așezări⁴, lucrări care au îmbogățit cu multe date informațiile relative la întregul secol al XVIII-lea, în numeroase domenii.

Cercetările noastre au cuprins perioada dintre anii 1692 și 1784/1785. Ca punct de plecare am ales anul 1692 din mai multe puncte de vedere. Fără îndoială, cel mai important este cel legat de recucerirea cetății Oradea. Odată cu acel an comitatul Bihor se desprinde de teritoriul cucerit de turci, ieșind totodată din sistemul instituțional turcesc, debutând acel proces în urma căruia s-a restabilit sistemul de proprietate domenal variat, în care s-au întâlnit, în același timp, domeniul ecleziastic, cel cameral și al familiilor nobiliare, precum și așezările privilegiate; această varietate a caracterizat raporturile de proprietate din întregul secol al XVIII-lea. Apoi, sfârșitul cuceririi turcești a adus cu sine și unele situații noi; printre acestea și transformarea Bihorului într-un teritoriu ce a devenit ținta unor mișcări demografice. În ciuda tuturor problemelor de critică a izvoarelor, din perspectiva cercetării istorice rămâne esențial faptul că, începând cu acest an - 1692 - ne-au rămas conscripții care au încercat să realizeze o imagine coerentă a întregului comitat Bihor.

1. Jakó Zsigmond, *Bihar megye a török pusztítás előtt*, Budapest, 1940

2. Mezösi Károly, *Bihar vármegye a török uralom megszűnése idején*, Budapest, 1943

3. Fie-ne permis să facem referințele bibliografice în cele ce urmează la locurile convenite.

4. *Tanulmányok Sarkad multjából*, sub red. Komoróczy György, f. 1. , f. a. ; Varga Gyula, *Egy falu az országban (Kismarja életrajza a felszabadulásig)*, Debrecen, 1978; Szendrey István, Nyakas Miklós, *Derecske története*, Debrecen, 1980; *Berettyóújfalú története*, sub red. Varga Gyula, Berettyóújfalú, 1981

Celălalt reper cronologic al cercetării îl constituie primul recensământ al populației ordonat pentru Ungaria de Iosif al II-lea. Cu acest prilej avem, pentru prima dată în istoria comitatului Bihor date demografice cu adevărat credibile; acestea, împreună cu reglementarea urbană efectuată cu puțin timp mai devreme, constituie în istoria țărânimii din Bihor, o limită cronologică.

Cercetările noastre sunt bazate, în primul rând, pe izvoarele care conțin, pe cât posibil, informații simultane pentru întregul comitat. Ca izvor inițial, conscrierea camerală din 1692 nu poate fi ocolită. Datele statistice ale acesteia au fost acceptate, până mai recent, de istoriografie, în primul rând pentru simplul fapt că ea a fost publicată de Mezösi Károly, la care se fac trimiteri bibliografice. Dar, de aproximativ două decenii, specialiștii în demografie istorică se pronunță împotriva preluării integrale a informațiilor furnizate de conscriere, supunând-o unei severe critici. Conscrierea a fost pregătită de oficiul cameral pentru a evalua starea domeniilor din comitatul Bihor, numărul locuitorilor, starea lor economică, mărimea serviciilor iobăgești plătite, etc. Însă nu știm, spre exemplu, cu cine s-a efectuat conscrierea? În ce măsură au cunoscut ei raporturile agrare din țară și, în același context, în special raporturile agrare din comitatul Bihor? Au fost nobili sau simpli funcționari camerali? N-a fost prea devreme ca numai la câteva luni de la cucerirea cetății Oradea să fie făcută o asemenea conscriere? Autorii ei și-au făcut treaba chiar atât de conștiincios precum presupune Mezösi Károly? Dacă putem da crezare conscrierii, comitatul Bihor a trecut printr-o pustiire atât de cumplită, încât în 1692 a avut doar 12.564 locuitori.

În 1972 Kovács Zoltán⁵ a comparat datele conscrierii din 1692 cu acelea furnizate de conscrierea din 1715 - 1720 publicată de Acsády Ignác⁶, atât pentru localitățile găsite de conscrierea camerală ca locuite, cât și cele declarate ca nelocuite. Ținând cont și de factorii distructivi din perioada anilor 1693 - 1710, acesta a întâlnit cifre demografice care exclud posibilitatea ca datele conscrierii camerale din 1692 să poată fi acceptate, chiar și numai cu foarte mare aproximație. Mai nou și Dávid Zoltán a supus conscrierea camerală din 1692 la o foarte amănunțită examinare critică⁷, ajungând să facă câteva precizări esențiale. Întâi a oferit o nouă traducere termenului *deserta*, afirmând că în toamna anului 1692 locuitorii așezărilor din ținuturile străbătute de trupele militare erau sărăciți, jefuiți, incapabili de achitarea dărilor, termenul de *deserta* denotând această stare⁸. În al doilea rând, referitor la ținuturile designate de conscriere ca fiind părăsite (*deserta*) în masă, sau pustiite, părărea lui Dávid Zoltán este că însărcinații cu efectuarea conscrierii nici nu s-au mai deplasat până în

5. Kovács Zoltán, *A magyar népességlejtlődés a honfoglalástól 1870 - ig*, în *A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*, 1972, p. 3-6

6. Acsády Ignác, *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában*, în *Magyar Statisztikai Közlemények*, serie nouă, XII, Budapest, 1986

7. Dávid Zoltán, *Az 1692. évi összeírás forrásértéke*, în *Hajdu-Bihar megyei Levéltár Évkönyve*, IX, Debrecen, 1982, p.117-127

8. Dávid Zoltán, *Magyarország népessége a 17-18. század fordulóján*, în *Történeti Statisztikai Évkönyv*, 1961-1962, p.230-238 Veres Miklós, *Szabolcs megye adózó népessége a XVI-XVIII században*, în *Történeti Statisztikai Évkönyv*, 1960, p.28.

acele așezări ci au completat datele doar pe baza unor relații verbale. Este important și un al treilea punct de vedere al autorului menționat, conform căruia nu se cunoaște într-o măsură satisfăcătoare, sau nu s-a avut în vedere păturile sociale țărănești care, din diferite motive, au rămas în afara conscrierii.

Pornind de la puncte de vedere diferite, Dávid Zoltán și Kovács Zoltán, au ajuns, în final, la aceeași concluzie: conscripția din 1692 nu conține date statistice reale; că la cumpăna dintre secolele XVII și XVIII a trebuit să trăiască în Bihor un număr de locuitori cu mult mai mare decât cel indicat în conscripție.

În cazul conscrierilor dicale ne găsim într-o situație mult mai ușoară, valoarea datelor statistice pe care acestea le conțin fiind deja studiate în întregime⁹. Dorim să subliniem că Dávid Zoltán explică variația datelor statistice din conscrierile dicale - variații pe care le întâlnim și în cazul comitatului Bihor - prin aceea că, pe de o parte, pături sociale țărănești importante s-au sustras obligației de plată a dijmelor, iar pe de altă parte, că (cei mai săraci) s-au scutit de sarcini. Variația accentuată a datelor conținute de conscrierile dicale este dovada modificării raporturilor sociale, fiind oglinda raporturilor sociale în continuă schimbare, respectiv urmarea acestor schimbări și nu al scăderii numărului populației, sau al distrugerii acesteia¹⁰.

Datele conscrierii porților din comitatul Bihor din anul 1696¹¹ conțin, din nou, numeroși factori de nesiguranță. Instrucțiunile ce au precedat conscrierea au precizat că trebuia să se procedeze în conformitate cu articolul 62 din anul 1609, socotindu-se în mod practic 480 metre de Bratislava de pământ pentru o singură poartă și ținându-se cont de anumiți factori economici nefavorabili (încartiruirea soldaților, inundații, lipsa pășunilor și fânețelor), sau favorabili (comerț, mori, râuri navigabile). Conscrierea din comitatul Bihor menționează pământul cultivabil pe sate, precum și numărul locuitorilor care dețin pământ cultivabil, respectiv al acelor care nu conțin asemenea pământ. Totalul pământului cultivabil conscris în Bihor a fost de 6438 metre de Bratislava, care a corespuns, în principiu, la 13,41 porți. Dar conscriptorii nu au mai notat calculele pe care ar mai fi trebuit să le efectueze. Conscrierea nici nu a adus rezultatele așteptate, în final plata dărilor nu s-a mai făcut pe baza acesteia. În studiul publicat în 1962, Dávid Zoltán a analizat conscrierea dicăla din 1696, precum și conscrierea pe țară din 1715 - 1720 și datele furnizate de urbariul din 1726, ajungând la concluzia că datele din 1696, care menționau în Bihor doar 1397 capi de familie, sunt în întregime inutilizabile¹².

În cercetarea întreprinsă de noi ne-am sprijinit, în mai multe rânduri, pe materialul statistic oferit de urbarii, folosind datele conținute de reglementările

9. Ilia Bálint, *A dézsmajegyzékek mint a történeti statisztika forrásai*, în *A történeti statisztika forrásai*, sub red. Kovácsics József, Budapest, 1957, p.82-118; Dávid Zoltán, *Magyarország népessége...*, p.220-230

10. Dávid Z., *op.cit.*, p.230

11. Országos Levéltár Budapest (Arhiva Națională Budapest, în continuare ANB), *Dicális Conscripționis*, 1696, Tom VIII

12. Dávid Z., *Magyarország népessége...*, p.234

urbariale. Între izvoarele folosite am inclus mai multe conscrieri dicale ale comitatului din cursul secolului al XVIII-lea¹³, conscrierile din 1715 - 1720¹⁴ și, în mod firesc, datele primului recensământ din întreaga țară¹⁵.

Numărul satelor conscrise în Bihor

Anul	Numărul satelor conscrise
1692	112
1696	218
1715	396
1720	442
1728	415
1735	447
1743	457
1753	458
1763	464
1773	468 ¹⁶
Reglementarea urbarială	418 ¹⁷
1784/1785	472

Înșiruirea datelor de mai sus permite mai multe observații. Prima și cea mai evidentă: în cei patru ani care au trecut între cele două conscrieri din ultimul deceniu al secolului al XVII-lea s-ar fi populat 106 așezări, și aceasta într-o perioadă în care, din cauza atacului turcesc din 1693 și a pustuirii tătărești din 1697, nu poate fi considerată ca foarte prielnică desfășurării unor asemenea procese. Acești doar câțiva ani au fost prea puțini atât pentru migrația internă, cât și pentru cea externă, de proporții mari; prin urmare nu vedem altă cauză a creșterii spectaculoase a numărului satelor bihorene populate decât că în anul 1692 numeroase sate au fost trecute de conscriptori între cele nepopulate, distruse, fără să se fi convins personal despre starea acestora.

13. Hajdu-Bihar megyei Levéltár Debrecen (Arhiva județului Hajdu-Bihar Debrecen, în continuare AJHB), volumele conscrierilor comitatense: IV.A.4/b, 1720: volumele 3-9; 1728: volumele 18-22; 1735: volumele 34-39; 1743: volumele 47-51; 1735: volumele 63-66. Materialul anului 1753 pentru plasa Oradea fiind incomplet, am folosit datele statistice pentru anul 1757: volumul 72.1763: volumele 74-78. În acest an sunt incomplete datele pentru plasa Ierului, deci am folosit datele pentru anul 1767: volumul 80.

14. ANB, *Cons.Regn.Com.Bihar*, Ladula GG și Ladula JJ

15. Danyi Dezső, Dávid Zoltán, *Az első magyarországi népszámlálás*, Budapesta, 1960

16. *Lexicon locorum universorum* - 1773 (Editat de delegația ungară la Conferința de pace, Budapesta, 1920), p.57-72

17. ANB, *fond Arhiva Consiliului Locumtenențial*, Responsa ad novem puncta urbarialia, comitatus Bihariensis.

În același timp este posibil să se fi petrecut fenomenul - care s-a repetat de mai multe ori în epocă - din comitatul Heves și pe care Soós Imre l-a caracterizat în felul următor: locuitorii s-au refugiat, din calea pustiirilor și al captivității, în stufărișuri, păduri sau orașe mai mari, ca după întoarcerea în așezările de baștină să-și refacă iute casele din paiantă, colibele din nuiete împletite, sau sălașurile, iar cu ocazia proximalului atac să se refugieze din nou în locuri mai sigure¹⁸. Și Dankó Imre este de aceeași părere când afirmă despre Sarkad că în 1692 localitatea nu a fost părăsită de toți locuitorii după cum susține conscrierea, populația împuținată trăind în permanentă teroare și nesiguranță, refugiindu-se și din fața conscriptorilor în stufărișul și pădurile din jur¹⁹.

Conscrierea din 1692 a trecut în rândul așezărilor nelocuite și Salonta, deși cetatea salontană mai exista în acel an, iar despre predarea acesteia s-a ocupat și înțelegerea încheiată cu turcii cu prilejul recuceririi cetății Oradea. În 1693 s-ar fi putut refugia din fața turcilor în pădurile din jurul localităților doar locuitorii unei așezări populate și, evident, în 1695 sigiliul orasului Salonta n-ar fi fost făcut doar pentru câteva familii²⁰. În cele ce urmează, vom vedea că în alte feluri de conscrieri din ultimul deceniu al secolului al XVII-lea, apar localități cu un număr atât de mare de locuitori, încât este exclusă posibilitatea - chiar pe baza datelor aproape contemporane - ca în 1692 să fi fost locuite doar 112 așezări din comitatul Bihor. Dar înainte de a se contura ideea că am fi realizat o imagine exagerat de pozitivă despre situația așezărilor din comitat, fie-ne permis să ne referim la două însemnări ale unor urbarii care ilustrează, în modul cel mai categoric, distrugerile care au avut loc. În 1696 autorul urbariului Sâniobului²¹ notează că cetatea era în întregime dărâmată și că, după conscrierea dărilor datorate statului, așezarea era locuită doar de 8 familii de jeleri. În conscrierea bunurilor domeniilor Pomezău și Beiuș al familiei Kornis se găsește urbariul pentru anul 1704, conform căruia cetatea Pomezău era distrusă, soldații germani golind-o de orice fel de artilerie și muniție. Obiectele din fier au fost prădate de haiduci. Șanțul din jurul cetății a devenit heleșteu; în dreptul porții cetății a fost o moară, distrusă deja, din ea rămând doar locul. Există și vie, dar și aceea s-a distrus; dacă ar fi lucrată, ar produce 30 de ciubere de vin. Pășunea mare din jurul cetății a fost năpădită de buruieni și de pădure; altminteri ar fi produs 300 de care de fân. S-a distrus și casa preotului din interiorul cetății; mai stau în picioare doar zidurile din piatră. Pământul ce aparține cetății nu este mult, pentru că locul este strâmt, dar și pământul arabil este năpădit de buruieni²².

Însăși conscrierea din 1692 furnizează date referitoare la faptul că depopularea unei localități nu a fost neapărat legată de dispariția populației. În Kaba, alături de cei 26 localnici conscriși, au mai fost 13 refugiați din Sas, veniți de aproximativ 15 ani. În Báránd s-au mutat de patru ani 6 oameni din Keresztes. Dar s-au stabilit aici și

18. Soós Imre, *Heves megye benépesülése a török hódoltság után*, Eger, 1955, p.4.

19. Dankó Imre, *Sarkad hajduváros*, în *Tanulmányok Sarkad múltjából*, f.l., f.l., f.a., p.55.

20. *Nagyszalonta 1606- 1906*, red. Móczár József, p.III și 53; Dávid Z, *Az 1692 évi összeírás...*

21. ANB, *Urbariales et Conscriptiones*, fasc.17, nr.7 (1696)

22. *Ibidem*, fasc.168, nr.40 (1704)

locuitori din Berekböszörmény și Dancsháza, ale căror date nu au mai fost notate de conscriptori. În Udvari alături de cei 16 localnici au fost găsiți 4 locuitori din Szerep, mutați acolo de opt ani. Și în Bajom au fost locuitori din Dancsháza, mutați acolo de circa zece ani. La Derecske au fost recenzați trei locuitori din Tépe, mutați de opt ani și patru locuitori din Komádi, mutați de un singur an²³. În privința localităților comitatului care au fost distruse, având în vedere informațiile furnizate de lucrările deja menționate ale lui Jakó Zsigmond, Mezösi Károly și Bunyitai Vincze, credem că suntem îndreptățiți să considerăm ca și demonstrată în mod indirect de izvoare depopularea și dispariția doar a acelor localități care nu mai figurează deloc în nici unul din izvoarele documentare date în secolul al XVIII-lea. Trebuie să remarcăm însă faptul că așezările care mai apar încă sporadic în izvoare, dar în secolul al XVIII-lea nu mai figurează în acte, nu au fost pustiite sau depopulate neapărat în epoca turcească, schimbări esențiale au putut să survină și mai devreme. Deja în secolul al XIV-lea și-a schimbat numele sau a dispărut localitatea Alba, iar despre Bánháza izvoarele nu mai vorbesc după 1375. În secolul al XV-lea au făcut parte între localitățile depopulate Barátpüspöki, Battyánülése, Bibateleke, Csökmö (lângă Chiribiș), Csösztelek, Déter, Kengyel, Máriamagdolna, Németi (între Borș și Sântion). Numeroase așezări s-au dizolvat în hotarul altor localități, în epoci diferite, și au dispărut din izvoarele istorice. Să vedem și câteva exemple dintre acestea: Benkefalva în Stâncești, Boi în Vașcău, Brázkutja în Câmpani de Pomezău, Császló în Șimian, Csomafalva în Sudrigiu, Dusnok în Nagy Kereki, Gémfalva în Buntești, Goila în Luncasprie, Györgyegyháza în Bagamér, Iharpataka în Sititelec, Nagykosár în Mizieș, Răstoaca în Pietroasa, Tileagdul Mic în Miersig, Tormafalva în Voivozi, Tótfalu în Valea lui Mihai, Tótfalu în Gáborján, Zlovest în Pociovești²⁴.

Localitățile depopulate, distruse în cursul luptelor cu turcii (numărul curent indică locul acestora pe harta alăturată):

1. Adrian	: în apropiere de Sălard
2. Akor	: la sud-est de Marghita
3. Andacs	: între Salonta și Oláhhomorog
4. Andaháza	: în vecinătatea Suplacului de Barcău
5. Apáti, Pusztá	: lângă Valea lui Mihai
6. Ábrányháza	: la sud de Oradea
7. Ádám	: între Parhida și Santăul Mare
8. Álcși	: la sud-vest de Oradea
9. Babostya	: între Sititelec și Șauaieu
10. Bagd	: la vest de Salonta

23. Mezösi K., *op.cit.* p.60 și urm.

24. Lucrările menționate ale lui Jakó Zsigmond, Mezösi Károly și Bunyitay Vince, *A váradi püspökség története*, vol.III, Oradea, 1884, precum și Györffy István, *Dél-Bihar népesedési és nemzetiségi viszonyai negyedfélszáz év óta*, în *Földrajzi Közlemények*, 1915 conțin bazele de date utilizate în lucrarea noastră.

11. Barmod	: între Salonta și Kötegyán
12. Bánk	: între Mikepércs și Monostorpályi
13. Begécs	: în apropiere de Ateaș
14. Besenyő	: în apropiere de Berekböszörmény
15. Besenyő	: la sud-vest de Oradea
16. Bélsok	: la sud de Sarkad
17. Bogyoszlóháza	: între Geszt și Ateaș
18. Bosold	: la sud-est de Darvas
19. Bökény	: în vecinătate de Komádi
20. Bölcsi	: lângă Zsadány
21. Buzásd	: în vecinătate de Belfir
22. Buzita	: între Vámospércs și Acsád
23. Csanád	: în apropiere de Borod
24. Cetariu Român	: între Petreu și Albiș
25. Csátfalva	: dizolvat în hotarul Batărului
26. Csegöd	: lângă Ghiorac
27. Csif	: la vest de Zsáka
28. Csömek	: în apropiere de Ciumeghiu
29. Dalom	: lângă Tăut
30. Dántelek	: între Calea Mare și Mierlău
31. Egyed	: lângă Diosig
32. Écs	: între Méhkerék și Sarkad
33. Ész	: la nord-vest de Komádi
34. Fancsika	: între Zsadány și Ugra
35. Fejértó	: la sud-est de Konyár
36. Fülöpegyháza	: între Miersig și Păușa
37. Gyante	: la nord de Sarkadkeresztur
38. Gyapoly	: lângă Roșiori
39. Gyarak, Mező-	: la sud de Geszt
40. Györ	: la nord-est de Sarkadkeresztur
41. Hát	: la vest de Komádi
42. Herna	: în vecinătatea Rogozului
43. Herpa	: la granița cu comitatul Békés
44. Iklód	: lângă Geszt
45. Iklód	: la sud-vest de Oradea
46. Illyefalva	: între Miheleu și Cărand
47. Iráz	: la nord-vest de Zsadány
48. Jankafalva	: lângă Diosig
49. Kakucs	: în imediata apropiere a Oradiei
50. Kasza	: între Pocsaj și Roșiori
51-52. Cadea Mică -, Mare -	: în Valea Ierului, lângă Săcuieni

53-54. Cărand, Mic; Mare	: în apropiere de Miheleu
55. Kecset	: în vecinătate de Girișu de Criș
56-57. Kemény, Kis -; Nagy -	: între Ciumeghiu și Tâmașda
58. Cheniz	: la nord de Homorog
59. Kerekegyháza	: s-a dizolvat în hotarul Roșioriului
60. Keszi	: în apropiere de Salonta
61. Kérsziget	: în vecinătate de Komádi
62. Kéza	: la sud de Mezögyán
63. Kórógy	: în apropiere de Bakonszeg
64. Kót	: la nord de Okány
65. Kovácsi	: între Berettyóújfalú și Torda
66. Kozmafalva	: s-a dizolvat în hotarul Roșioriului
67. Kölesér	: în vecinătate de Salonta
68. Körmösd	: la sud-est de Mezösas
69. Lakottya	: s-a dizolvat în hotarul Petidului
70. Lapos	: la sud de Okány
71. Latabár	: pe drumul de la Cetariu spre Sălard
72. Marja, Nagy-	: la sud de Kismarja
73. Mácsa	: la sud-vest de Oradea
74. Martonteleke	: între Boiu și Ant
75. Megyer	: la vest de Oradea
76. Méhelő	: la nord de Crișul Nrgru
77. Méhes	: la nord-est de Gepiu
78. Micske	: la nord-vest de Oradea
79. Monostor	: la nord-est de Debrecen
80. Morcháza	: între Biharea și Episcopia Bihor
81. Nagyfalu	: între Roit și Sânicolau Român
82. Nyésta	: la nord de Komádi
83. Orosi	: lângă Gepiu
84. Oroszi	: la vest de Geszt
85. Ös	: în vecinătate de Komádi
86-87. Ösi, Cser -, Egyházás	: la vest de Oradea
88. Ösi, Sarkad -	: la sud de Sarkad
89. Palota	: la sud-vest de Oradea
90. Panasz, Mezö -	: la sud-est de Geszt
91. Panasz	: pe malul Crișului Repede
92. Pankota	: la nord de Gepiu
93. Pata	: între Salonta și Tulca.
94. Pánt	: între Mărtihaza și Geszt
95. Peștere	: în apropiere de Ugra
96. Petlend	: în vecinătate de Homorog

97. Péterháza	: în apropiere de Salonta
98. Piski	: la sud de Harsány
99. Rădvan	: între Cefa și Geszt
100. Remete	: la sud de Sarkad
101. Régen	: la nord-est de Santăul Mare
102. Rövid	: între Ugra, Roit și Sânicolau Român
103. Sanci	: în apropiere de Sânlazăr
104. Sáp	: la nord-est de Méhkerék
105. Sárfo	: între Diosig și Leta Mare
106. Séptely	: între Biharkeresztes și Bojt
107. Simokerék	: la nord de Méhkerék
108. Sipót	: între Bodiu (Ucuriș) și Rogoz
109. Solymos	: la sud de Cefa
110. Süvegđ	: în apropiere de Hodoș
111. Szaka	: la sud de Oradea
112. Szentmihály	: la sud-vest de Oradea
113. Szil	: între Salonta și Méhkerék
114. Szöcsköd	: la est de Csökmö
115. Talmács	: la sud de Barakony
116. Tamási	: la est de Harsány
117. Tarcsa, Köte -	: s-a dizolvat în Kötegyán
118. Tarcsa, Szil -	: la est de Méhkerék
119. Toboly	: la sud de Toboliu
120-121. Tóti, Kis-, Nagy-	: între Komádi și Ugra
122. Tölgykerék	: între Apateu și Săcal
123. Tulogđ	: la nord-vest de Săcuieni
124. Ujlak	: la sud de Berettjófalu
125. Vadassa	: între Cordău și Betfia
126. Vadász	: la sud-vest de Oradea
127. Voivodești	: între Groși și Archiș
128. Varsány	: la est de Sarkadkeresztur
129. Váttyon	: la sud de Zsadány
130. Vémer	: la nord-est de Méhkerék
131. Volf	: în apropiere de Oradea
132-133. Zomlin, Mic; Mare	: în vecinătate de Keresztes și Nagykereki

Proiectând pe hartă datele de mai sus, punctul de vedere a lui Dávid Zoltán este conformat în întregime: datele conscrierii din 1692 privind depopularea așezărilor comitatului Bihor sunt incerte în întregime²⁵. Principalele ținuturi unde distrugerile au fost importante sunt, în primul rând, spațiile din jurul cetăților Oradea și Sâniob,

în al doilea rând zonele centrale și sudice ale comitatului, lipsite de apărarea oferită de păduri și mlaștini iar, în al treilea rând, așezările care au fost accesibile atacurilor înaintând prin văile râurilor. Și în zonele apărate de munți, înconjurată de păduri sau de mlaștini a putut avea loc schimbarea provizorie a locului de reședință a câte unei comunități, fapt care a determinat creșterea populației unei alte așezări, mai mari, dar numai pe o perioadă de timp mai scurtă.

Schimbarea locului de reședință a unei comunități rurale a putut fi determinată - după cum am mai menționat - și de apropierea conscriptorilor. Iar dacă conscriptorii s-au mulțumit, pe deasupra, numai cu datele furnizate de la distanță - ceea ce ar fi putut să se întâmple după deceniile de stăpânire turcească și anii de lupte pentru recucerirea comitatului - imaginea schițată de conscriere despre pustuirile care au avut loc a fost mult mai exagerată decât a fost ea în realitate.

Așezările amintite de noi mai sus nu au mai fost populate niciodată, ele dispărând, în realitate, în cursul luptelor cu turcii. Dispariția de pe harta comitatului Bihor a 133 de așezări și contopirea lor în hotarul așezărilor învecinate nu poate fi privită, nici pe departe, ca pe un eveniment lipsit de importanță, chiar dacă această cifră este cu mult mai mică decât aceea de 370 așezări dispărute indicată de conscrierea din 1692. Am văzut deja localități - mai importante chiar - despre care putem presupune, pe drept cuvânt, că au fost totuși locuite, în ciuda datelor furnizate de conscrierea camerală.

Dar conscrierea camerală din 1692 conține și date pe care cercetătorii nu le-au luat în considerare până acum: anii în care așezările au fost părăsite. Analiza acestor date relevă câteva particularități caracteristice interesante. Numărul așezărilor părăsite în ultimii ani a fost mult mai mic: de doi ani au fost părăsite Șimian și Pișcolt, de trei ani Târcea, de patru ani alte nouă așezări²⁶, de cinci ani Vășadul, de șase ani Suplacul de Barcău. În achimb, în conscriere se spune că cu șapte ani în urmă au fost părăsite deodată 24 așezări²⁷. Dacă la acestea adăugăm faptul că, în urma luptelor care au avut loc în nordul comitatului, în februarie 1686 cetatea Sâniob a ajuns în stăpânirea trupelor austriece, foarte probabil că ne apropiem cu încă un pas de adevăr în chestiunea așezărilor dispărute. Fiindcă toate cele 24 de așezări depopulate cu șapte ani în urma conscrierii camerale din 1692 se situau într-un cerc cu raza de 12-15 km, într-o zonă în care puteau cădea victimele luptelor împotriva turcilor, cu ceea mai mare ușurință. Locuitorii și-au părăsit așezările odată cu apropierea teatrului de război și, cum luptele au durat până aproape de momentul realizării conscrierii, când încă vechii locuitori nu au revenit la casele lor, respectiv încă nu erau în stare să-și plătească dărilor. Iar ultimele 14 așezări dispărute s-au depopulat - foarte probabil - în urma luptelor cu turcii dintre anii 1685-1692, sau starea lor economică era atât de ruinită încât erau incapabili, în 1692, să-și plătească impozitele.

25. Dávid Z., *Az 1692. évi összeírás...*, p.234

26. Varviz, Popești, Bistra, Sânlazăr, Bogei, Voivozi, Satubarbă, Săldăbagiu de Munte și Zsáka. Dorim numai să menționăm faptul că, cu excepția satului Zsáka, toate celelalte se situează pe un teritoriu relativ mic, una lângă alta și poate că aceasta justifică numărul ceva mai mare.

27. Egyed, Hernek, Ciocaia, Chișlaz, Chiraleu, Chiribiș, Cuzap, Szuszafalva, Săcălășău, Derna

Mergând retrospectiv, cunoaștem relativ puține așezări a căror situație s-a înrăutățit din cauza unor anumite evenimente militare. Numărul acelor așezări care sânt designate de conscrierea camerală ca fiind părăsite de 30 de ani este surprinzător de mic (doar 5)²⁸, iar întâmplarea poate fi pusă în legătură - chiar și numai din cauza situării lor geografice - cu evenimentele militare care au culminat cu cucerirea cetății Oradea de către turci.

În legătură cu numărul totuși foarte mare de așezări dispărute care figurează în conscrierea camerală, pot fi incluse - după părerea noastră - în următoarele categorii:

- așezări care, nefiind vizitate de conscriptori, au fost desemnate ca distruse, depopulate, independent de starea lor reală; în lipsa unor izvoare, astăzi, nu putem demonstra contrariul.

- așezări despre care știm cu siguranță că au trebuit să fie locuite și în anul 1692, locuirea lor fiind dovedită indirect de alte izvoare documentare.

Pe de o parte pentru argumentarea afirmației noastre de mai înainte, pe de altă parte pentru a trage mai încolo noi concluzii, publicăm în cele ce urmează tabelul în care comparăm toate datele statistice oferite de izvoarele documentare din ultimul deceniu al secolului al XVII-lea:

Așezări	1692 ²⁹	1692 ³⁰	1693 ³¹	1695 ³²	1696 ³³	1696 ³⁴	1696 ³⁵
Tăuteu	17	-	-	28	-	7	27
Urvind	10	-	-	17	36	11	23
Ciuhoi și Sâniob ³⁶	-	-	-	17	15 ³⁷	2+8	12 ³⁷
Nagykerek	14	-	-	13	18	12	13
Albiș	7	8	21	6	16	4	6
Valea lui Mihai	8	34	13	21	11	17	4
Bogei	-	-	-	27	-	-	-
Sânicolau de Munte	20	-	-	20	-	6	-
Sântimreu	37	-	-	30	-	18	-
Roșiori	15	-	38	42	-	23	-
Ianca	-	-	-	26	-	-	-
Coliu	5	-	-	9	-	-	-

de Sus, Derna de Jos, Tria, Sârsig, Cenaloș, Abram, Abrămuș, Deda, Szunyogh, Cohani, Akor, Ghe-
netea, Hodoș, Buduslău, Ianca, Uileacu de Criș.

28. Almoșd, Buduslău, Latabár, Leta, Păulești

29. Date publicate despre anul 1692 de Mezösi Károly, *op.cit.*

30. ANB, Arhiva cămării ungare, *Regesta decimarum*, Comitatul Bihor, 1692

31. *Ibidem*, Decima, Comitatul Bihor, 1693

32. *Ibidem*, Decima, Comitatul Bihor, 1695

33. *Ibidem*, Decima, Comitatul Bihor, 1696

34. *Ibidem*, Conscriptiunile dicale, Tom VIII, 1696

35. *Ibidem*, Urbariales et Conscriptiiones, Fasc.17, Nr.7, 1696

36. "Est una arx valde ruinata". Urbariul anului 1696

37. Numai datele Ciuhoiului

Așezări	1692	1692	1693	1695	1696	1696	1696
Săcuieni	4	-	-	19	-	8	-
Cheșereu	8	8	21	22	14	11	-
Șimian	-	-	-	15	-	7	-
Galoșpetreu	6	-	-	8	-	15	-
Tarcea	-	-	-	15	-	11	-
Pișcolt	-	-	-	19	-	5	-
Sălacea	11	8	22	15	23	11	-
Otomani	12	17	44	22	21	12	-
Adoni	-	-	-	10	-	5	-
Târgușor	-	-	-	8	-	2	-
Buduslău	-	-	-	9	-	-	-
Cheț	7	20	29	24	22	3	-
Marghita	43	78	60	56	18	17	-
Chenetea	-	-	-	4	-	2	-
Abram	-	-	-	11	-	2	-
Margine	-	-	-	10	-	1	-
Săldăbagiu de Munte	-	-	-	22	-	2	-
Satubarbă	-	-	-	9	-	2	-
Suplacu de Barcău	-	-	-	26	-	3	-
Mișca	15	25	33	23	16	10	-
Chiraleu și Chiribiș	-	-	-	24	-	2+2	-
Sărsig	-	-	-	6	-	1	5
Poclușa de Barcău	7	-	-	17	-	5	-
Varviz și Popești	-	-	-	18	-	2+1	-
Cubulcut	9	17	23	23	19	7	-
Chioag	-	-	-	15	-	2	-
Derna	-	-	-	4 ³⁸	-	-	-
Cuzap	-	-	-	4 ³⁸	-	-	-
Formafalva	-	-	-	8 ³⁸	-	1	-
Sârbi	-	-	-	12	-	2	-
Fegernicu Mare și Mic	-	-	-	13	-	3	-
Bagamér	11	-	-	31	-	16	-
Kiskereki	8	26	14	9	21	10	-
Monostorpályi	-	-	-	48	-	9	-
Paleu	7	-	-	42	-	3	-
Henczida	29	17	30	32	31	7	5
Bakonszeg	7	-	31	46	-	4	-
Szentpéterszeg	-	-	-	7	-	5	-
Esztár	-	-	19	17	18	2	-
Bagos	12	-	19	38	34	24	-

38. "Sine frugibus", jeleri!

39. In possessione sunt parte fisci regis, sunt coloni no.3. ANB, Urbariales et Conscriptiones, Fasc.17, Nr.7

Așezări	1692	1692	1693	1695	1696	1696	1696
Berettyóujfalu	53	46	140	66	48	24	-
Derecske	39	27	60	54	-	19	-
Sáránd	8	-	14	34	22	12	-
Cetariu	43	-	-	50	49	55	-
Uileacu de Munte	50	-	-	7	-	40	-
Biharea	44	-	-	61	76	8	-
Kismarja	14	-	-	73	66	17	-
Parhida	6	-	-	16	28	5	-
Niuved	-	-	-	13	22	-	-
Șișterea	12	-	-	12	13	6	-
Sălard	8	-	-	11	25	15	-
Bojt	8	-	-	28	-	2	-
Episcopia Bihor	75	-	-	9	10	31	-
Uileacul de Criș	-	-	-	7	11	10	-
Tileagd	22	-	-	32	21	30	-
Aleșd	9	-	-	+ ⁴⁰	38	10	-
Aștileu	-	-	-	+	-	-	-
Paștere	-	-	-	+	-	5	-
Peștiș	-	-	-	+	17	1	-
Tinăud	-	-	-	+	13	1	-
Lugaș	-	-	-	+	-	3	-
Ortiteag	-	-	-	+	-	3	-
Chistag	-	-	-	+	-	-	-
Groși	-	-	-	+	-	2	-
Dobricionești	-	-	-	+	-	1	-
Aușeu	-	-	-	+	-	3	-
Luncșoara	-	-	-	+	-	1	-
Birtin	-	-	-	+	-	-	-
Butan	-	-	-	+	-	1	-
Gheghie	-	-	-	+	-	2	-
Borozel	-	-	-	+	-	3	-
Topa	-	-	-	+	-	1	-
Bulz	-	-	-	+	+	1	-
Lorău	-	-	-	+	-	1	-
Valea Mare de Cordu	-	-	-	+	-	3	-
Bratca	-	-	-	+	-	1	-
Valea Neagră de Criș	-	-	-	+	-	1	-
Borod	-	-	-	+	-	2	-
Beznea	-	-	-	+	-	2	-
Șuncuiuș	-	-	-	+	-	1	-

40. În cazurile notate cu + au fost înregistrate numai cantitatea recoltei, nu și numărul plătiturilor de dijmă

Așezări	1692	1692	1693	1695	1696	1696	1696
Negreni	-	-	-	+	-	-	6
Vadu Crișului	-	-	-	+	10	2	-
Cacuciul Vechi	-	-	-	+	-	3	-
Cacuciul Nou	-	-	-	+	-	2	-
Berekböszörmény	19	-	-	19	-	9	-
Oșorhei	-	-	-	17	-	3	-
Brădet	5	-	-	13	-	3	-
Pietroasa	2	-	-	6	-	1	-
Gurani	3	-	-	+	-	3	-
Poieni	-	-	-	+	-	2	-
Cociuba	-	-	-	+	-	2	-
Dumbrăvani	3	-	-	+	-	2 ⁴¹	-
Măgura	-	-	-	+	-	1	-
Chișcău	5	-	-	+	-	2	-
Spurcani	-	-	-	+	-	1	-
Săud	2	-	-	+	-	3 ⁴²	-
Câmpanii de Sus	1	-	-	+	-	5	-
Câmpanii de Jos	-	-	-	+	-	2	-
Fânațe	2	-	-	+	-	3	-
Sighiștel	5	-	-	+	-	3	-
Sârbești	-	-	-	+	-	4	-
Vărzarii de Jos	-	-	-	+	-	2	-
Hotar	-	-	-	+	-	2	-
Valea Neagră	-	-	-	+	-	1	-
Ghighișeni	4	-	-	+	-	2	-
Buntești	-	-	-	+	-	1	-
Lunca Ursești	-	-	-	+	-	-	-
Ștei	3	-	-	+	-	2	-
Rieni	2	-	-	+	-	2	-
Hinchiriș	3	-	-	+	-	3	-
Vărzarii de Sus	-	-	-	+	-	2	-
Totoreni	4	-	-	+	-	4	-
Mierag	2	-	-	- ⁴³	-	3	-
Bălăleni	2	-	-	+	-	2	-
Băița-Plai	1	-	-	+	-	5	-
Finiș	5	-	-	+	-	3	-
Cărbunari	-	-	-	+	-	1	-
Lelești	-	-	-	+	-	-	-
Sudrigiu	-	-	-	+	-	-	-
Talpe	-	-	-	+	-	2	-

41. Conscris împreună cu Broaște

42. Conscris împreună cu Ferice

Așezări	1692	1692	1693	1695	1696	1696	1696
Săliște de Beiuș	4	-	-	+	-	2	-
Beiușele	2	-	-	+	-	1	-
Mizieș	4	-	-	+	-	3	-
Vașcău	-	-	-	+	-	4	-
Leheceni	-	-	-	+	-	4	-
Cărpinet	2	-	-	+	-	5	-
Călugări	7	-	-	+	-	6	-
Sohodol	-	-	-	+	-	3	-
Burda	-	-	-	+	-	2	-
Briheni	-	-	-	+	-	-	-
Beiuș	6	-	-	+	-	47	-
Teleac	2	-	-	+	-	2	-
Curățele	4	-	-	+	-	2	-
Budureasa	3	-	-	+	-	1	-
Cresuia	-	-	-	+	-	-	-
Șuști	-	-	-	+	-	6	-
Câmpani	4	-	-	+	-	2	-
Coșdeni	-	-	-	+	-	3	-
Vălani de Pomezău	-	-	-	+	-	3	-
Sitani	-	-	-	+	-	-	-
Târcaia	4	-	-	+	-	6	-
Albești	-	-	-	+	-	-	-
Hidiș	-	-	-	+	-	-	-
Topa de Jos	-	-	-	+	-	1	-
Topa de Sus	-	-	-	+	-	1	-
Sztrisár	-	-	-	+	-	-	-
Hidișel	-	-	-	+	-	-	-
Govorest	-	-	-	+	-	-	-
Corbești	-	-	-	+	-	-	-
Bucium	-	-	-	+	-	-	-
Drăgești	-	-	-	+	-	2	-
Stracoș	-	-	-	+	-	-	-
Hotar	-	-	-	+	-	2	8
Cărand	-	-	-	+	-	-	8
Copăcel	-	-	-	+	-	-	6
Subpiatră	-	-	-	+	-	3	4
Șerghiș	-	-	-	+	-	-	5
Săcădat	-	-	-	+	-	5	8
Saca	-	-	-	+	-	-	12
Petreu	-	-	-	+	-	-	19

Cercetările efectuate până în prezent cu privire la credibilitatea conscrierii din 1692, după cum am mai arătat, s-au desfășurat aproape numai pe baza unor izvoare din secolul al XVIII-lea. Din conscrierile decimale, conscrierile camerale și urbariile din același an, sau mai târziu cu cel mult patru ani, am putut ajunge la următoarele concluzii:

- din compararea conscrierii camerale din 1692 cu conscrierea decimală din același an care se referă la 13 așezări, reiese că ultima a reținut cu 32% mai multe gospodării decât conscrierea camerală.

- în conscrierea decimală din 1693 care se referă la 17 localități au fost notați de două ori mai mulți plătitori de dijmă decât gospodăriile recenzate în conscrierea camerală din 1692.

- conscrierea dijmelor din 1695 conține de două ori și jumătate mai multe gospodării decât conscrierea camerală din 1692 pentru aceleași localități.

- între localitățile examinate se găsesc 94 așezări care în 1692 au fost notate ca părăsite, dar în 1695 au deja plătitori de dijmă și, după cum arată tabelul de mai sus, uneori chiar foarte mulți. Găsite în 1692 ca fiind părăsite de doi ani, Șimianul are 15, Pișcoltul 19 locuitori, sau Tarcea 15, iar Suplacul de Barcău 26 plătitori de dijmă în 1695, mult prea mulți în aceste cazuri să poată fi vorba de coloniști, de o populație complet nouă. Aici, și după cum am mai văzut, încă în multe alte cazuri, poate fi vorba de acea dualitate despre care am mai vorbit, adică despre întoarcerea locuitorilor în satele părăsite, respectiv despre creșterea numărului gospodăriilor care pot fi supuse dijmuirii. Natural, în unele cazuri cele două fenomene au putut funcționa simultan. Acestea sânt datele care justifică ipoteza noastră formulată anterior, anume că multe așezări au trebuit să fie locuite deja în anul 1692.

- sânt instructive comparațiile care pot fi făcute între datele statistice ale conscrierii porților din anul 1696 și a conscrierii dicale din același an. Dintre acestea cea mai interesantă este că cei conscriși ca plătitori de dijmă sânt de două ori mai numeroși decât cei care figurează în conscrierea camerală. Datele statistice din 1696 sânt, prin urmare, tot atât de inutilizabile ca cele din 1692!

- conscrierea porților din 1696 și urbariile referitoare la câteva sate din același an relevă că în ultimele au fost înregistrați o dată și jumătate mai mulți subiecți impozabili decât în conscriere.

Singurul caz care face excepție de la regulă este acela al localității Valea lui Mihai unde, în comparație cu cele 17 unități portale impozabile, urbariile au reținut doar 4 nume de familii; altminteri peste tot datele urbariilor sânt mai mari decât cele ale conscrierilor.

- mai multe așezări care apar pentru prima oară în izvoarele din ultimul deceniu al secolului al XVII-lea, figurează în urbarii, unele cu un număr de familii care impune concluzia că au fost locuite și mai devreme, dar din motive necunoscute, au rămas în afara acestora (Saca cu 12, Petreu cu 19 gospodării !)

- literatura de specialitate a atras atenția mai demult că nici conscrierea din

1696 nu este precisă în privința numărului așezărilor, lipsînd deopotrivă sate conscrise deja în 1692⁴⁴, cele locuite - după conscrierile dicale - cel mai târziu până în anul 1695⁴⁵, satele care figurează în urbariul din 1696⁴⁶, dar și unele așezări⁴⁷ care - puțin mai târziu - apar populate cu un număr însemnat de locuitori. Din păcate nu puteam avansa în cercetarea tipurilor lor caracteristice, sau în ilustrarea exemplelor cu numele unor localități, nu putem nici indica numărul exact al așezării în ierarhia comitatului, pentru un anume moment cronologic și, în nici un caz, nu putem preciza câți locuitori au trăit în comitatul Bihor în ultimul deceniu al secolului al XVII-lea. Pe baza conscrierilor dicale putem socoti chiar și de două ori și jumătate mai multe gospodării decât cele menționate de conscrierea camerală din 1692. Și probabil că nu suntem prea departe de realitate atunci când riscăm enunțul că și din materialul statistic oferit de urbarii lipsesc un număr important din locuitorii ce trăiau în așezările recensate. Motivul de bază al acestui fapt a fost că mulți locuitori, neavând producție de cereale, nu au trebuit să plătească decima. Al doilea factor este, de asemenea, foarte greu de relevat, găsindu-și explicația, în cea mai mare parte, în caracteristicile naturale și geografice ale comitatului. Cea mai mare parte a acestuia a fost acoperită de păduri foarte întinse, iar numeroase sate au fost așezate în păduri, unde, pe lângă casele foarte împrăștiate, posibilitățile de existență ale locuitorilor au fost asigurate de pământurile și pășunile obținute prin defrișare. Aceste sate, respectiv locuitorii lor, au fost de-a dreptul inaccesibili conscriptorilor, mai ales dacă erau veniți de departe și nu au cunoscut realitățile locale. Regiunea muntoasă și împădurită a oferit localnicilor numeroase alte posibilități de existență și este foarte discutabil dacă locuitorii au fost cât de cât, accesibili conscriptorilor.

Pe baza datelor oferite de izvoarele cercetate putem stabili că în 1692 și în anii care au urmat, avem de-a face cu o populație impozabilă esențial mai numeroasă, respectiv trebuie să ținem cont de un număr cu mult mai mare de elemente care au rămas neconscrise decât s-a făcut până acum. Iar numărul populației impozabile, stabilite de Mezösi Károly pentru începutul epocii de după recucerirea Oradiei pentru întregul comitat Bihor, îl putem evalua la o cifră de trei ori mai mare. Aceasta reduce în sine, în mod serios, ritmul de creștere al populației din secolul al XVIII-lea, baza de calcul fiind mult mai mare.

44. Balogh János, Szendrey I., *Bihar megye benépesülése a török hódoltság után*, în *Magyar Történelmi Tanulmányok*, 1967, p.44

45. Decima 1695; Biertan, Cresuia, Lelești și Sudrigiu spre exemplu

46. ANB, Urbariales et Conscriptiões, Fasc.17, Nr.7. Cărand, Copăcel, Petreu, Șerghiș, Saca

47. Balogh, Szendrey, *op.cit.*

LA CONSCRIPTION CAMÉRALE DE 1692 DU COMTÉ DU BIHOR

- Résumé -

L'auteur analyse la conscription camérale de 1692 du Comté du Bihor, la première après la mise en fuite des Turcs de la cité d'Oradea, conscription publiée en 1943 par Mezösi Károly et qui offre l'image désastreuse de la situation de la population rurale de ce territoire. L'analyse a égard également aux autres conscriptions, ultérieures avec quelques années à celle de 1692 et la comparaison des données ainsi offertes permet de conclure que les fonctionnaires caméraux ont accomplis les données pour nombreuses habitations de Bihor d'après des relations verbales et non par recensement direct sur les lieux. Par conséquent, on apprécie que la population du Comté du Bihor était, en 1692, trois fois plus nombreuse mentionnée dans la conscription camérale.

D'autre part, l'auteur montre que seulement 133 habitations et non 370 sont disparues de la carte du Comté du Bihor. La population de ces habitations ne fût pas détruite, mais elle s'est retirée dans les habitations des environs qui ont englobé également les bornes des habitations disparues. La plupart de ces habitations connues comme disparues à cause de la domination turque ou des luttes avec les Turcs pendant les années 1685-1692, avaient fini leur existence déjà à une époque antérieure, disparition générée par des raisons économiques et pas militaires. On peut désigner seulement 24 habitations comme victimes de la guerre menée par les forces chrétiennes envers les Turcs.

Les corrections faites aux phénomènes historiques qu'ont eu lieu à la fin du XVIIIe -siècle, ainsi que le nombre total de la population du Comté du Bihor en 1692 - considéré par la démographie historique comme base de calcul pour l'évolution de la démographie du XVIIIe -siècle - sont décisifs pour les futures commentaires historiques, entraînant de nouvelles modifications des perspectives de la recherche historique.